

References

1. 'De-occupation / reintegration of Donbas and Crimea: Rhetoric vs. Reality', [online] Available at: <<http://war.intsecurity.org/category/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/?lang=uk>> [Accessed 17.05.2018].
2. Kotyhorenko, V. (2014). *Donbas in ethnic and political dimensions*. Kyiv: I. Kuras Institute of Political and Ethnical Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine.
3. 'The Commissioner of the Council of Europe calls for the punishment of the perpetrators of the assassinations and abductions in Donbas', [online] Available at: <<http://socportal.info/2016/07/11/komisar-radi-yevropi-zaklikav-pokarati-vinnih-uvbivstvah-i-vikradennyah-na-donbasi.html>> [Accessed 17.05.2018].
4. 'Peace and Development in Donbas: projects, plans, strategies', [online] Available at: <<http://newukraineinstitute.org/media/news/432/file/%D0%91%D1%8E%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%86%D0%A1%D0%94%202-2014-1.pdf>> [Accessed 10. 01. 2018]
5. 'International Peacekeeping and War in the East of Ukraine: The Touchpoints. Preventive diplomacy, peacemaking, peacekeeping and peacebuilding in the settlement of the Ukrainian conflict', [online] Available at: <http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/t_mirotvorchist_a5_4_.pdf> [Accessed 10. 01. 2018]
6. 'Ukraine/ The Price of recovering and peace building. Assessment of the restoration and development of peace. Analysis of the impact of the crisis and needs in Eastern Ukraine', [online] Available at: <http://www.un.org.ua/images/RPA_V2_Ukr_.pdf> [Accessed 10. 01. 2018]
7. 'Guide to the conflict and peace building in Ukraine', [online] Available at: <<https://www.insightonconflict.org/conflicts/ukraine/>> [Accessed 17.05.2018].

© Семчинський К. В., 2018

УДК 004.946+371+378

Трач Юлія Василівна,
<https://orcid.org/0000-0003-2963-0500>
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних наук,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна,
0411@ukr.net

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Мета статті – з'ясування особливостей процесу віртуалізації освіти як явища сучасної культури. **Методологія.** Досягнення поставленої мети передбачало використання феноменологічного підходу та методу контент-

аналізу гуманітарних текстів, які дали змогу виявити ключові прецеденти віртуальної реальності в сфері освіти в культурологічному аспекті. **Наукова новизна** полягає в спробі загальнотеоретичного розгляду віртуалізації освіти як інституту культури й транслятора соціально-культурного досвіду. **Висновки.** Сучасні інформаційні технології відіграють істотну роль у процесі віртуалізації освітнього простору. Для кожного із суб'єктів освітньої взаємодії, а саме: держави, громадянського суспільства, сім'ї та людини, статусність віртуального освітнього простору реалізується різними темпами і тому часто має різний зміст. Віртуалізація – соціокультурний феномен, що формується й еволюціонує під впливом технічних інновацій та інформаційно-технологічної революції. Як інноваційне явище, соціокультурна віртуалізація систематично трансформує суспільно-культурне середовище. У суттєвих аспектах віртуалізація суспільства повинна поєднуватися з прогресом його культурологічного осмислення, духовної культури, розвитком соціального інтелекту.

Ключові слова: віртуалізація, культура, освіта, інформаційні технології, smart-технології, smart-освіта.

Трач Юлія Васильевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры компьютерных наук, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Виртуализация образования как явление современной культуры

Цель статьи – выяснение особенностей процесса виртуализации образования как явления современной культуры. **Методология.** Достижение поставленной цели предусматривало использование феноменологического подхода и метода контент-анализа гуманитарных текстов, которые позволяют выявить ключевые прецеденты виртуальной реальности в сфере образования в культурологическом аспекте. **Научная новизна** заключается в попытке общетеоретического рассмотрения виртуализации образования как института культуры и транслятора социально-культурного опыта. **Выводы.** Современные информационные технологии играют важную роль в процессе виртуализации образовательного пространства. Для каждого из субъектов образовательного взаимодействия, а именно: государства, гражданского общества, семьи и человека, статусность виртуального образовательного пространства реализуется разными темпами и поэтому часто имеет разный смысл. Виртуализация – соціокультурний феномен, формується й еволюціонує під впливом технічних інновацій та інформаційно-технологічної революції. Як інноваційне явище, соціокультурна віртуалізація систематично трансформує суспільно-культурну середу. В суттєвих аспектах віртуалізація суспільства повинна поєднуватися з прогресом його культурологічного осмислення, духовної культури, розвитком соціального інтелекту.

Ключевые слова: виртуализация, культура, образование, информационные технологии, smart-технологии, smart-образование.

Trach Yuliia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Computer Science, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Virtualization of education as a phenomenon of modern culture

The purpose of the article is to find out the features of the process of virtualization of education as a phenomenon of modern culture. **The research methodology.** The fulfillment of the research purpose involved the use of the phenomenological approach and the method of content analysis of humanitarian texts, which allowed for revealing the key precedents of virtual reality in the field of education in the culturological aspect. **The scientific novelty of the work** consists in an attempt of general theoretical consideration of virtualization of education as an institution of culture and a translator of socio-cultural experience. **Conclusions.** Modern information technology plays an essential role in the process of virtualization of the educational space. For each of the subjects of educational interaction, namely the state, civil society, family and man, the status of the virtual educational space is realized at different rates and therefore often has different content. Virtualization is a socio-cultural phenomenon that is shaping and evolving under the influence of technical innovation and the information and technological revolution. As an innovative phenomenon, socio-cultural virtualization systematically transforms the socio-cultural environment. In its essential aspects, virtualization of the society must be combined with the progress of its cultural understanding, spiritual culture, and development of social intelligence.

Key words: virtualization, culture, education, information technology, smart technologies, smart education.

Вступ. Сучасна епоха, істотним чином на яку вплинули інформаційні технології, визначила розвиток культури та її проявів, причому такі зміни настільки значні, що дає змогу говорити про трансформацію її основ. Під впливом процесу інформатизації культура «занурюється» в новий багатовимірний кіберпростір, світ віртуальних феноменів. Наслідком цього став процес віртуалізації сучасної культури, а також її феноменів та інститутів, зокрема освіти як транслятора соціально-культурного досвіду. Крім того, в останні десятиліття в світогляді й поведінці молоді відбуваються значні зміни, пов'язані з впливом на їх свідомість масової культури. Сучасна людина, вихована телебаченням та іншими засобами масової комунікації, перевантажена готовими образними структурами, які часто неадекватно інтерпретують факти, позбавляється можливості самостійно мислити, критично оцінювати, раціонально визначати свій соціально-культурний і духовний розвиток.

Як наслідок, до існуючої системи освіти як інституту культури висуваються нові вимоги: не підготовка людини до її майбутньої професійної діяльності за рахунок накопичення якомога більшого обсягу систематизованих, готових, від самого початку істинних знань, а розвиток особистості, оволодіння нею способами одержання існуючих і породження нових знань. Тому особливого значення набуває «нова парадигма освіти», або «smart-освіта», що

розглядається сьогодні як «організована і здійснювана з використанням технічних інновацій та Інтернету взаємодія предмета науки, слухача, викладача та інших учасників процесу, скерована на формування системного багатовимірного бачення предмета науки, включаючи його різні аспекти (економічний, правовий, соціальний, технологічний та ін.)» [5, с. 10].

Віртуалізація сучасного освітнього процесу істотно впливає на цілі та завдання освітньої системи. Запорукою «успішності» молодого фахівця стає швидкість орієнтації в інформаційному просторі – інформованість, а не стійкі професійні знання, що часто трактується як негативні наслідки віртуалізації освітнього простору. Цілком природно, що подібна ситуація викликає інтерес зарубіжних та вітчизняних вчених, і спонукає їх до активного й різностороннього дослідження змісту віртуалізації процесу освіти.

Огляд публікацій з теми. Функціонуванню феноменів віртуальної реальності в різних сферах життєдіяльності людини присвячені праці С. В. Аксьонова («Компьютерное моделирование и виртуальная реальность»), С. В. Бондаренко («Виртуальные сетевые сообщества: специфика становления и функционирования»), А. В. Гоцинського («Інноваційний розвиток мережевих організацій віртуального типу»), А. О. Петренко-Лисак («Соціальні детермінанти кібервіртуального простору») та ін. Проблеми віртуальної освіти розглянуті в теоретичних і прикладних дослідженнях за напрямками загальної (А. Н. Петриця («Співвідношення віртуального і реального в навчальному експерименті в процесі вивчення фізики в основній школі»), С. Г. Литвинова («Методика використання технологій віртуального класу вчителем в організації індивідуального навчання учнів») та ін.) і професійної освіти (А. А. Засєкін «Віртуальне спілкування як чинник особистісних змін студентської молоді»), Р. О. Павлюк («Формування умінь майбутніх учителів іноземних мов для здійснення віртуальної педагогічної взаємодії»), Ю. С. Лемешко («Синергетична модель управління проектами організації системи знань віртуального університету»), Н. М. Гнедко («Формування готовності майбутніх вчителів застосовувати засоби віртуальної наочності в професійній діяльності.») та ін.).

Однак більшість робіт з проблем інформатизації та віртуалізації освіти виконані або в межах педагогіки і психології чи філософії (як, наприклад, «Соціокультурна обумовленість премодерної та модерної парадигм освіти: історико-філософський контекст» О. Ю. Павлова), або характеризуються зайвим технократизмом, що вимагає розгляду даної проблеми з точки зору культурології – з'ясування особливостей процесу віртуалізації освіти як явища сучасної культури, що й становить мету цієї статті.

Виклад проблеми. Як було відзначено вище, освітній простір та освіта як інститут культури піддаються сьогодні серйозним змінам, пов'язаним із впливом інформаційних технологій, що призводить до розмивання самих суб'єктів освітнього процесу і до трансформації процесів їх взаємодії. Істотно впливають на освіту не лише якість і кількість самої інформації, а й швидке вдосконалення її носіїв. Інформаційні технології, представлені як комплекс процесів і методів роботи з інформацією, що включають в себе пошук, обробку, зберігання, надання, поширення інформації, а також способи їх здійснення,

активно впроваджуються в освітній простір. Безумовно, мають рацію дослідники, які стверджують, що «техногенна раціональність стикається з обеззброюючим її питанням про сенс відкриття все нових і нових технологій, якщо саме людське життя, основна і базова цінність, стає активним учасником ризикованого технологічного експерименту. Проте, майбутнє стрімко набуває соціотехнічних конфігурацій» [2, с. 91].

Віртуальний освітній простір ВНЗ дослідники розглядають як «засноване на використанні комп'ютерної техніки програмно-телекомунікаційне середовище, що реалізує єдиними технологічними засобами і взаємопов'язаним змістовним наповненням якісне інформаційне забезпечення студентів, педагогів, адміністрації ВНЗ. Подібне середовище має включати в себе організаційно-методичні умови та сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки, передання інформації, що забезпечує оперативний доступ до педагогічно значущої інформації і створює можливість для спілкування педагогів й учнів» [3, с. 161]. Це визначення висуває особливі вимоги до змісту освіти і засобів його забезпечення, головним з яких, безсумнівно, є новітні інформаційні технології. Однак, незважаючи на масове оснащення освітніх установ різноманітною технікою, в них використовуються комп'ютери різних поколінь, які володіють, відповідно, різними можливостями, що об'єктивно знижує темпи ефективної інформатизації ВНЗ.

Насамперед, бурхливе зростання кількості електронних ресурсів, які пропонуються для використання в освітньому процесі, актуалізують питання комп'ютерної грамотності, яка однаковою мірою стосується і студентів, і викладачів, а також інформаційної культури, посилення ролі якої пов'язане зі зростанням обсягів інформації, прискореною інформатизацією суспільства, усвідомленням фундаментальної ролі інформації в соціумі, розвитком інформаційних технологій; становленням й оформленням інформаційного суспільства. У цьому контексті можна погодитися з позицією А. І. Ракітова: «З виникненням таких потужних елементів сучасної інформаційної технології, як системи штучного інтелекту і гіперінтелекту на базі сучасних засобів медіатизації зміст масової культури і культури елітарної, їх пропорції і взаємини якісно змінюються. Історичний процес в цілому набуває нової якісної визначеності» [4, с. 21]. Це означає, що сучасне суспільство перебуває на етапі, відмінною рисою якого виступає процес його інформатизації. Триває становлення нової технологічної парадигми, коли колишні «нові» інформаційні технології змінюються smart-технологіями, які багато в чому визначають функціональну спрямованість інформаційних процесів у сучасній культурі та освіті. Smart-технології стають пріоритетними, оскільки здатні визначити наступний за інформаційним етап розвитку суспільства. Переваги подібних технологій детерміновані широким діапазоном використання, тобто у високо-розвинутих країнах smart-технології ефективно використовують у багатьох сферах: культурі, освіті, економіці та ін. Ефективність smart-технології обумовлена трьома основними чинниками: гарантією мобільного доступу, який забезпечує отримання цифрових послуг широкого діапазону в будь-якій точці світу, зорієнтованих при цьому на індивідуального користувача;

акумуляції та систематизацією отриманої інформації у вигляді нових знань, які є основою модернізації економіки; формуванням smart-оточення, при якому інформаційно-технологічне середовище наближається до природного інтелекту, стимулюючи появу подібних розробок і слугуючи основою для авторських розробок.

Складова «smart» приєднується сьогодні до безлічі інших слів, формуючи такі поняття як «smart-пристрої», «smart-ресурси» та ін. У цих умовах формування і розвиток smart-культури суб'єктів визначається формуванням: культури smart- взаємодії, відносин у smart-середовищі, smart-безпеки, комп'ютерної та інформаційної етики. Як і smart-суспільство, smart- культура не володіє самостійним змістом – це складова інформаційної культури, медіакультури.

Таким чином, багато питань, пов'язаних з функціональною спрямованістю інформаційних процесів у сучасній освіті, так чи інакше, пов'язані зі smart-освітою, здатною забезпечити максимально високий рівень освіти, відповідний завданням і можливостям сьогоденного світу; адаптацію молодих людей до мінливих умов освітнього середовища; гарантії переходу від книжкового контенту до інтерактивного. Навчальний процес на основі smart-технологій відкриває перед студентами і викладачами нові перспективи: 1) можливість отримувати практико-орієнтовану освіту; 2) регулярне коригування навчальних електронних матеріалів викладачами; 3) регулярне поповнення електронних ресурсів «свіжою» інформацією з професійних сайтів і блогів; 4) можливість вивчати актуальний матеріал, затребуваний сучасним ринком; 5) вибудовувати індивідуальну траєкторію навчання, тобто студенти мають можливість самостійно вивчати навчальні дисципліни за електронними курсами.

Сучасні інновації вимагають від навчальних закладів зміни організаційної структури, підбору й навчання мережових викладачів, активної розробки контенту електронного навчання. Завданням ВНЗ залишається навчити людей жити на рівні культури і найбільш прогресивних ідей свого часу. Гнучкість, оперативне реагування на зміни, що відбуваються, практико-орієнтованість – таким вимогам повинні сьогодні відповідати навчальні заклади. Дійсно, фахівець, який не володіє практичними навичками роботи з електронними джерелами і в соціальних мережах, буде не в змозі скласти особисті бази знань, природно, він буде затребуваний. Ось чому підготовка кадрів, які володіють навичками роботи в сучасному суспільстві, є головним завданням smart-освіти.

Віртуальна освіта здійснюється у взаємодії у віртуальному просторі викладачів, студентів і досліджуваних об'єктів, які його і створюють. За допомогою віртуального простору всі учасники освітнього процесу отримують доступ до інформаційних освітніх ресурсів, електронних курсів, а також можливість самостійно планувати й організовувати етапи навчання. Водночас smart-освіта повинна задовольняти потреби особистості й сім'ї. Найціннішою і найбільш затребуваною є творча здатність людини, яка дає змогу виходити за межі професійних стереотипів і знаходити нові рішення. За рахунок цього

відбувається розвиток технологій, що є основою інтелектуальної економіки, smart-технологій. Таким чином, віртуалізація освіти – це складова процесу інформатизації суспільства, що передбачає передання знань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, а також результат взаємодії суб'єктів та об'єктів освіти між собою, який супроводжує, створений ними, віртуальний освітній простір.

Незважаючи на всі переваги використання smart-технологій в освіті, все ж варто звернути увагу й на деякі недоліки віртуалізації освітнього простору, серед них: машиноподібність – заміщення людського спілкування машинним, що позбавляє суб'єкта емоційного сприйняття, яке є основою творчого потенціалу і асоціативності; репродуктивність – здатність відтворювати лише ту інформацію, яка є в комп'ютерному середовищі, що на підсвідомому рівні призводить учнів до відмови від самостійної, творчої роботи з більш широким масивом літератури з певної тематики; фізіологічні – випромінювання, тривале перебування учня в одноманітному (сидячому) положенні, кадрові частоти екрану та ін. [1, с. 17]. Крім того, людина, сама того не усвідомлюючи, стає заручником «автоматизованої» системи освіти, для якої, проте, процес викладання за допомогою інформаційних мереж став таким же звичним, як і спілкування через телефон, хоча це не вирішило традиційних проблем. Тут доведеться погодитися з тим, що «одна з основних тенденцій, що відбуваються в освітньому просторі внаслідок впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, проявляється в тому, що освіта втрачає свої аксіологічні й екзистенційно значущі характеристики» [6, с. 1].

Проникнення віртуальності в простір освіти цілком природне й обумовлене економічними і соціокультурними чинниками. Однак важливо звернути увагу на те, що віртуальність не повинна поглинати, підмінити освітню систему, залишаючись в ній одним із компонентів, що забезпечують відповідність результатів навчання вимогам часу, життєздатність, значущість освіти як інституту культури. Віртуалізація освітнього простору, опосередкована телекомунікаційними технологіями, повинна зберегти, насамперед, статус засобу, що оптимізує освітню діяльність. В умовах прискорення темпів життя, небувалого збільшення обсягів нового знання, необхідності постійного оновлення знання повноцінна освіта навряд чи була б реалізована без залучення сучасних технологій. Віртуалізація освітнього простору, при цьому, повинна здійснюватися паралельно з підвищенням інформаційної культури особистості, розвитком вміння знаходити, аналізувати і систематизувати інформацію, відокремлювати істинне знання від помилкового, використовувати інформацію для самореалізації.

Сучасна соціокультурна ситуація складається таким чином, що в системі освіти в даний час не залишається вибору використовувати чи ні будь-які технології, проте не варто допускати превалювання віртуальної освіти над традиційною, живою педагогічною взаємодією, яка є більш значущою для формування особистісних якостей. Дії освітньої системи в даному напрямі досить жорстко регулюються сучасними ринковими відносинами: потрібні все нові напрями професійної підготовки, знання стрімко знецінюються,

доповнюються, видозмінюються, підтримується необхідність включення майбутніх фахівців в жорстко окреслене коло значущих для сучасного соціуму компетенцій.

Наукова новизна полягає в спробі загальнотеоретичного розгляду віртуалізації освіти як інституту культури й транслятора соціально-культурного досвіду.

Висновки. Таким чином, віртуалізація – це соціокультурний феномен, що формується й еволюціонує під впливом технічних інновацій та інформаційно-технологічної революції. Як інноваційне явище, віртуалізація систематично трансформує суспільно-культурне середовище, і як одна із форм його становлення змінює змістову спрямованість сучасності. У суттєвих аспектах віртуалізація суспільства повинна поєднуватися з прогресом його культурологічного осмислення, духовної культури, розвитком соціального інтелекту. При цьому процес віртуалізації освіти повинен розгортатися не стихійно, а поступально і доцільно, з урахуванням вимог і можливостей як самих освітніх організацій, так і суспільства в цілому.

Подальше ґрунтовне вивчення питання впливу віртуалізації й комп'ютерної віртуальної реальності на культуру та її інститут – освіту має великі перспективи, оскільки кожна інтерпретація віртуалізації за своє суттю оригінальна і змістовна.

Список використаних джерел

1. Бокачев И. А. Виртуализация современной системы образования: «за» и «против» / И. А. Бокачев // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2015. – № 1. – С. 15–19.
2. Лешкевич Т. Г. Технологический «шаманизм» и проблема «слепого» использования технологий / Т. Г. Лешкевич // Вестник Российского философского общества. – 2015. – № 2 (74). – С. 91–92.
3. Нагаева И. А. Виртуальное образовательное пространство вуза как эффективная форма организации педагогического процесса / И. А. Нагаева // Инновационные технологии : межвуз. сб. науч. трудов. – Москва, 2012. – № 5 : Информационные системы и технологии. – С. 160–165.
4. Ракитов А. И. Новый подход к взаимосвязи истории, информации и культуры: пример России / А. И. Ракитов // Вопросы философии. – 1994. – №4. – С. 14–34.
5. Тихомиров В. П. Смарт-образование как основная парадигма развития информационного общества / В. П. Тихомиров, Н. В. Днепровская // Современные информационные технологии и ИТ-образование.– 2015. – № 11. – С. 9–13.
6. Черных С. И. Изменение образовательного пространства в информационную эпоху: социально-философский анализ : автореферат дис. на соиск. науч. степени д-ра филос. наук : 09.00.11. – Новосибирск, 2012. – 28 с.

References

1. Bokachev, I.A. (2015). Virtualization of the modern education system: “for” and “against”. *Gumanitarnye, sotsialno-ekonomicheskie i obshchestvennyie nauki* [Humanitarian, socio-economic and social sciences], no. 1, pp. 15–19.
2. Leshkevich, T.G. (2015). Technological “shamanism” and the problem of “blind” use of technology. *Vestnik Rossiyskogo filosofskogo obshchestva* [Bulletin of the Russian Philosophical Society], no. 2 (74), pp. 91–92.
3. Nagaeva, I.A. (2012). Virtual educational space of the university as an effective form of organization of the pedagogical process. *Innovatsionnyie tehnologii* [Innovative technologies], no. 5, pp. 160–165.
4. Rakitov, A.I. (1994). A new approach to the relationship between history, information and culture: the example of Russia. *Voprosyi filosofii* [Questions of philosophy], no. 4, pp. 14–34.
5. Tikhomirov, V.P. and Dneprovskaya, N.V. (2015). Smart education as the basic paradigm of the information society development. *Sovremennyyie informatsionnyie tehnologii i IT-obrazovanie* [Modern information technologies and IT education], no. 11, pp. 9–13.
6. Chernykh, S.I. (2012). *The change in the educational space in the information age: socio-philosophical analysis*. D.Ed. Novosibirsk State Technical University.

© Трач Ю. В., 2018